

ТРИЗНІВНИК - REVUE HEVDOЖАДАІКЕ - TRIDENŃ
UKRAINIENNE

Число 7 (113), рік видання IV. 12 лютого 1928 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 12 лютого 1928 року.

Носяться совіти від давнішого часу з тим, що неначе б то тільки вони, совіти, вирішили національне питання кардинально, справедливо й відповідно до вимог життя. Люблять вони звичайно посылатися на «союзні» республіки, що з них усяка, мовляв, кожної хвили вільна вийти з союзу, на утворення цілої низки автономних республік, що в них ніби то забезпечено всі права і всі життєві потреби навіть малих і малокультурних народів і дано їм повну можливість розвиватися по своїй вподобі.

Особливо пишаються кремлевські самодержці існуванням «незалежної» УССР та «українізацією»; всім і всюди очі витикають тими політичними «вільностями» та культурними «досягненнями» українського народу під дбайливою й ласкавою рукою Москви та ваблять земляків наших, що опинилися по великій війні під іншими державами, ясними перспективами совітського раю.

Їх долею нелегкою страх побиваються і Харьків, і Москва і все роблять, щоб ті землі приєднати до «матернього пня». Вони переконані й непохитні оборонці «соборности» і не заспокоюються, аж поки вся територія українська не об'єднається в одну державу — звісно, республіку совітську, і до того в «нерозривному союзі» з Москвою.

Виставляючись та вихваляючись здобутками українського населення під совітами, вони туманять голови привабливими обіцянками темнішим чи запальнішим землякам нашим, що живуть по-за межами совітського раю; а нерозумна що-до українського населення політика національна Польщі, Румунії та Чехії ще більшого розголосу надає

цим співам московських сірен, ще привабливішими для наївних та недосвідчених їх робить.

Не раз і не два доводилося нам на сторінках «Тризуба» викривати всю нещирість, штучність та брехливість національної політики патентованих інтернаціоналістів. Мусіли вони проти своєї волі, власного переконання, учення та практики вдавати з себе на Україні прихильників національного відродження, визволення і «самоозначення аж до відділення». Щоб тільки втриматися на Україні, мусіли і незалежність її проклямувати і на «українізацію» піти. Всі способи добрі, аби тільки Україну в московських кайданах вдержати...

Правицею ніби будували «незалежну» совітську Україну, а лівичею... приборкавши її багнетами червоної армії та наґанами чека, залізними путами, отими «нерозривними», міцно до Москви прип'явши, всіми способами економічно її на користь «центру» визискують, захисниками твердими національних меншостей виступають, вирізують з української території республіку молдавську, райони польські, жидівські, болгарські, українську землю жидам віддають, творять чужоземні острівці серед українського моря. Одне слово, роблять все, щоб тільки наш край в шори вбрати, знесилити його та ворухнутись йому не дати...

В «Известиях» (ч. 9) знаходимо цікаву замітку: «Национальный состав населения РСФСР», тоб-то Російської Сов. Федер. Соц. Республіки, яка ще раз яскраво виявляє лицемірство московських імперіалістів. Мова мовиться тільки про Європейську Росію. Читаємо: «Наступну за росіянами по кількості групу населення складають українці—5.803.491 чол. (7,08 проц.), що залюднюють пограничні з Україною губернії.»

Перед нами майже 6-ти мільйонна маса українців, що компактно заселяють де-які, замітимо добре — пограничні з Україною, частини теперішньої «Європейської Росії», що являються безпосередніми підданими РСФСР, тоб то Москви.

Ця дрібненька звістка сама собою викликає певні спостереження, порівняння та питання.

Коли вже таке там необмежене «самоозначення», коли навіть за большевиків з їх режимом кривавого терору воля до свого життя вразно виявилася в українській людності, то чому ж не приєднати ці землі до «матернього пня» — України?

УССР ставить своїм завданням досягнення «соборности», за неї роспинається, все при кожній нагоді нахваляється визволити західні українські землі, приєднати їх до себе. Коли єсть хоч крихта правди в

галасі цих новоявлених «сборників», то чи не найпростіше було б їм почати переведення в життя ідеалу «сборности» українських земель з того, що найближче й найлегше, — з прилучення до України українських територій, які знаходяться в безпосередньому підданстві Москви?

До того ж це і географічно не складна річ: адже це «пограничні з Україною губернії». А ідеологічно — Москва в її політиці, що все має повертати собі тільки на вигоду, нічого не тратить: адже відділені від неї території були б приєднані до УССР, до члена «нерозривного союзу», вірного раба Москви? А який би психологічний ефект, га?

Та звісно, всі ці принципи втрачають силу, коли ходить про інтереси Москви. І УССР ніколи не наслідиться навіть зняти такого питання проти волі свого господаря й пана — всевладної Москви.

Ну, добре нехай УССР цього й не робить, хоч би тому, що не може й не хоче цього добиватися. Можуть харківські наймити та попихачі ще й тим виправдуватися та заслонятися, що приєднання території до УССР, мовляв, мало б значіння за буржуазного ладу, де притискує національний гніт, а тут ніби братня республіка, та ще старша сестра, що на неї всі інші оглядаються, перша совіська держава, що забезпечує всю повноту національного життя своїм народам.

Тоді УССР, яка іменує себе «незалежною» республікою українських «селян та робітників», що так побивається й піклується долею гіркою земляків на захід та на південь, чом же вона не озветься, не зніме голосу в оборону національних прав своїх братів під Москвою? Вона так дбає про меншості на Україні — навіть вигадані, і її аніж не обходить доля української меншости в РСФСР?

Чи ж в тій РСФСР потреби найпростіші й найприродніші української людности задоволені? Ми знаємо, що ні. І, по-за виділенням кількох національних українських районів, права українські нехтуються й топчуться.

В своїх широко закроених планах, що їх спроектовано далеко на схід, Москва навіть у себе творить низку національних республік. І яких там тільки нема! Не торкатимемося вже Азіатської Росії, але по цей бік Уралу ми бачимо в теперешній РСФСР автономні республіки Татарську, Чувашську, Башкірську, Німецьку над Волгою, Дагестанську, Кримську, коли й не згадувати вже численних «автономних областей», серед яких знайдемо і Вотську, й Камську, й Марійську, й Калмицьку і такі, що й не вимовориш.

І кожна з цих республік має меншу кількість населення ніж українців єсть в РСФСР; і кожна з них, за винятком хіба одних нім-

ців, поступається перед українцями і розвитком національної самосвідомості і рівнем культури.

Адже українська людність по кількості йде зараз за московською і займає здебільшого суцільні простори.

Чому ж нема в РСФСР і досі української автономної республіки? Чому ж инша міра для українців?

Звісно, дарма від Москви з її готентотською мораллю — я вкрав — добре, у мене вкрадено — зле, — чекати якоїсь одної мірки, не то справедливості, але й простої послідовності. Але ж Харків, ніби незалежна республіка, де ж вона в цій справі?

Оці 5.803.941 чол. української людности в РСФСР, які «населяють пограничні з Україною губернії», — це надзвичайно яскрава ілюстрація всієї національної політики совітів, покажчик того, чиїм інтересам все повинно служити.

Для цих мільйонів наших земляків не робить нічого Москва. Не насмілиться озватися в їх оборону проти її волі й Харків.

Оборона своїх прав, задоволення своїх потреб — це справа самої людности.

І ще за панування совітів гаслом українських підданих безпосередніх Москви повинна бути вимога утворення автономної української республіки, яко етапу першого до прилучення до матері України.

На теми дня.

І І І.

Вийшло перше число нового політичного журналу «Розбудова нації», органа «Проводу Українських Націоналістів». За останні два-три роки час від часу серед еміграції здіймалася більша гомінка з приводу ріжного роду націоналістичних угруповань, але досі всі їх виступи та заяви залишали за собою якесь уривчасте, млисте, неокреслене вражіння. У мене, принаймні, означилося воно в таких словах: добрі наміри, ще кращі настрої, але методи й шляхи — ніякі, або найгірші; люде начеб то знають, що вони відчувають, але не здають собі звіту з того, що вони хочуть.

Тому то побачивши новий орган, я зрадів, гадаючи, що нарешті люде знайшли і себе, і свої шляхи. На жаль, перше число «Розбудови Нації» не розвіяло мли, що лежала і лежить над українськими націоналістами, не окреслило лінії їх політичного думання, не дало нічого, крім знов же таки щирого почуття та добрих намірів.

Зачинається це вже з самої назви журналу. Чому його названо «Розбудова»? Слово це, як здається, зовсім не вживається в українській мові, але, коли вже ним користатися, то воно б мусіло означати те саме розуміння, що ми його вкладаємо до перебраного українською мовою латинського слова — деструкція. Будова — структура, розбудова — деструкція; бо приростки український «роз» та латинський «de» мають майже ті самі словотворні властивості. Немає найменшого сумніву, що «Провід Укр. Націоналістів» не хотів кваліфікувати свій орган словами «Деструкція Нації», але так воно вийшло з нього. Оце фатальне протиріччя між наміром та його виявом, на мою думку, як раз і єсть тією рисою, що характерна і для змісту першого числа «Розбудови Нації».

Спинимось над статтею голови «Проводу» п. інж. Дмитра Андрієвського, що має наголовок «Наші позиції». Перші її слова такі: «Те, що мусіло статися, — сталося. Утворилось нове політичне угруповання: Українських Націоналістів». Здавалося б, що голова «Проводу Укр. Націоналістів», мав би знати, чи утворилась вже така організація чи ні, але як раз ці його слова протирічать твердженням вступної замітки «Новий почин», під якою єсть також і його підпис; протирічать вони і другій статті — пана В. М. — обидві ці статті просто говорять, що такої організації ще нема і що утворити її, чи підготувати її утворення доручено «Проводові». Це перше непорозуміння, з яким зустрічається читач «Розбудови Нації». Зазначаючи його, мушу, однак, зробити оговорку. Можливо, що це помилився я, а не голова «Проводу» та його співробітники. Справа в тому, що хоч «Провід» обрано справді тимчасово і дано йому вказане вище доручення, але його «створено на монархічних засадах». Слово «монархічний», перекладаючи його літерально, мало б означати — єдиновладний, — прикметник, що його можна, політично, прикласти до царя, диктатора то-що. Що воно мусить означати, стосуючи його до «Проводу», журнал не поясняє, і може як раз в цьому полягає причина наведеного вище непорозуміння.

Далі начеб то мусів бути виклад політичної програми нового угруповання. Ні в статті голови «Проводу», ні в інших статтях його немає, бо, як це можна зауважити по деяких висловах, такої програми у націоналістів поки-що немає взагалі. Замість програми бачимо спробу означити своє місце в широких межах українського руху, виявити почуття, з яким вони стають до національної праці, та почасти — накреслити методи своєї чинності.

З чого ж складається одміна українських націоналістів од інших політичних угруповань? Цю одміну голова «Проводу» означає в такий спосіб:

«Основною засадничою рішенняою прикметою Українських Націоналістів є віра, безоглядна, чинна, будуюча віра в Націю (ростріл автора), в її самоціль, в її самовистарчальність, в її снагу і мудрість, в її органічну цілість і спайність!»

Другі групи тої віри не мають!... Вони бо є угрупованнями маловірів, а часом і недовіроків української національної ідеї».

Голова «Проводу» обчислює отих маловірів та недовіроків. Це, по-перше - гетьманці, що зробили спробу прищепити українську державну ідею до «винародовленого панства»; далі соціялісти, республіканці та консерватисти, що «не вірять в мудрість і соціяльно-політичну творчість нації»; потім — інтернаціоналісти та угодовці (до цих груп автор зараховує «40 мільйонів компактної маси»), які мислять, що без сторонньої помочи нам не визволитись»; і нарешті — партикуляристи і провансальці, — «ці не лише показують себе маловірами національної ідеї нашої, але просто заперечують і руйнують її». Проминув автор лише угруповання демократичні, але цілий контекст свідчить про те, що це у нього сталося не свідомо, а випадково, бо ж він протиставляє націоналістам усі без винятку українські політичні угруповання. Усі вони на його думку «мають своє коріння по-за національним ґрунтом, всі вони — чорний, крихкий, повсюдний вугіль» та коли не «поваплені гроби», то щось подібне до того; в той час як націоналісти — «блискучий, твердий діамант», «відблиск майбутнього» і т. д.

Шляхи, методи українських націоналістів? Читаємо:

«Полишаючи на боці програми, ми покладаємо центр ваги нашого політичного буття в іншу площину і там беремо вихідні точки наших практичних заходів. Поле духу, глибина української національної душі, сама українська національна ідея — ось справжня стихія наша. В ній шукатимемо директив нашої реальної роботи».

Завдання українських націоналістів «перебрання в свої руки — керми українського національно-політичного життя»; мета — «змагання до відновлення та оборони Незалежної Соборної Української Національної Держави»; засоби — «власні сили»; виправдують вони свої права на перше місце тим, що вони «недолітками і молодиками пішли без програмів і статутів, але з крисами в руках в бій за Визволення, Державність і Самостійність.»

Я виклав, скільки можна було, коротко головні точки вчення нового політичного угруповання. Загально свою думку навів я вище: тому додаю лише кілька коротких слів.

Нічого нового не дають наші українські націоналісти, бо і те, що вони прагнуть стати у керми цілого національно-політичного життя, не маючи навіть програми, — і це не таке вже нове для новітньої української історії...

Націоналізм? Давно вже не було б українського імени на землі, коли б національне почуття не горіло ясным вогнем в українських душах. А що-до якості його, — чим так пишаться націоналісти, то це дуже складне питання, щоб його вирішати на кількох сторінках, кількома гучними фразами...

Віра в націю? — хто з цим буде сперечатися? Коли б цієї віри в

українців не було, — не вийшли б ми на широкі шляхи державности, тинялися б ще й досі на сліпих вуличках автономії то-що. Але крім віри потрібно ще й знання. Голова «Проводу» під своєю статтею зазначив, що він інженер; а разом з тим він сміється з «науковости» «статечних політиків», коли справа йде про будівництво держави. Хотів би я знати, як поставився б він до людини, яка б завіряла його, що для збудування, скажемо, мосту ніякої «науковости» не потрібно. Але ж будувати державу тяжче ніж моста, — самої віри для того ніяк не вистачить...

Пишаються також націоналісти, що з рушницею в руках вони пішли до бою за Україну. Мають рацію. Кожна людина право має поставити собі в заслугу, але хіба тільки вони самі зробили. За ці десять літ старі й молоді, люде ріжних верств і ріжних політичних переконань, зробили те саме. Тим і міцна зараз українська державна ідея, що припечатана вона в книзі історії святою кров'ю нечисленних українських героїв та мучеників.

Українські націоналісти похвалили себе та наговорили ріжних неприємних річей про всіх інших. Вони пішли, так мовити, по дорозі найменшого спротиву, щоб загородити себе від критики проголосили себе якимись особливими, такими, що їх інші зрозуміти не в стані.

Не будемо наподоблювати їх, а скажемо їм:

Бережіть те добре почуття, що ви його виявили, — воно ще знадобиться Україні. Але пам'ятайте, що не було б його, ані вас самих, коли б у вас не було попередників, бо ж ви не з хмари звалилися...

М. Славінський.

С е р е д к о з а к і в .

Майже одночасно з «Вільним Козацтвом», органом, за який вже була мова на сторінках «Тризуба», з'явився другий журнал теж в Празі: «Наш Край». Це орган виключно кубанських козаків. Редакторів у цього журналу аж чотири: Л. Бич, П. Макаренко, К. Плохий і М. Хатгагу.

Цей склад редакції показує, що журнал має безперечно репрезентувати певну і то досить поважну течію серед кубанського козацтва. Хоч Л. Бич і одійшов од політики після свого невдалого акту про припинення боротьби, все ж він зостається для Кубані тим діячем, з іменем якого зв'язані всі важливі події 1917-18 р. р. на Кубані. До того ж це є один з так небагатьох діячів, про котрих всі знають, що це є чесна людина, і коли й помиляється, то в усякому разі щиро.

Що ж нового дає нам «Наш Край»? Треба відразу сказати, що його не можна рівняти з «Вільним Козацтвом». Останній орган є великим літературним двохтижневиком. Це ж, як зазначено на обгортці, «неперіодичний журнал» і до того невеликий по своїм розмірам. Перший номер є властиво бюлетенем Кубанського свята, що відбулося цієї осени в Празі і Подебрадах по ініціативі «Громади Кубанців в Чехосло-

вацькій Республіці», з нагоди десятої річниці відкриття Кубанської Ради. На цьому святі виголосили свої промови проф. Ф. Щербина, проф. Л. Бич, П. Макаренко і М. Хатгогу. Їх промови, головним чином історичного змісту, і наповнюють собою сторінки журналу.

Але як не цікаві для українського читача ці історичні моменти рідної їм Кубані та ще у інтересному викладі тих, хто цю історію робив, не на цьому хочемо ми зупинити сьогодні нашу увагу, бо нас ще більше цікавить инше питання; що ж думає ця група кубанців робити далі? Які у них плани? Які перспективи?

На ці питання скуппо відповідає новий журнал, але все ж де-які відповіді ми знайдемо у вступній редакційній статті.

Перш за все ми з приємністю констатуємо, що й ця група кубанців правильно розуміє ролю большевиків у своєму краю: це окупанти — «Большевицька московська окупация душить Кубань і увесь північний Кавказський край», так починається передовиця кубанців...

«Там народи нашого краю стогнуть у ярмі, в неволі, — говорять вони далі, — тяжкою невпинною працею, кривавим потом вони добувають собі кусок хліба; вони несуть на своїй спині тягар чужої, жорстокої, грубо деспотичної, нечужано бюрократичної й централістичної влади; там московська влада зробила наш край своєю колонією, де вся система державно-політичного управління пристосована тільки до того, щоб з цього краю затягти все, що потрібно для цієї влади...»

«... Але з такою ж силою нападає редакція і на тих, хто тут за кордоном кує пути монархичні і на сотнях сторінок виданих ними книг, газет, журналів ганьблять визвольний рух народів Північного Кавказу».

Отже «є велика потреба у виданні друкованного органу того політичного напрямку, котрий в минулому дав Кубанську Раду, Кубанську конституцію, земельний закон, закон про самостійну Кубанську армію і постанови Кубанської Ради про Союз молодих республік, котрий з другого боку створив Горську республіку й дав відомий договір цієї республіки з Кубаню. Необхідність у виданні такого політичного органу відчувалася вже давно».

Редакція скромно зазначає, що свого завдання вповні вона не сподівається виконати, зате вона закликає всіх кубанців до об'єднання, до організації.

— «Треба збирати й організовувати розпорошені сили борців в одну міцну організацію, треба об'єднувати людей сильних духом, повних віри в кращу будучину нашого краю, готових до жертвенної боротьби за його визволення».

Дуже приємно почути такі заклики до об'єднання саме на рідкість розпорошених тепер кубанців; ще більше приємно почути від тих, що колись оступилися і помилково кинули клич до закінчення боротьби з большевиками, тепер гарячий призив до «жертвенної боротьби».

Кубань довго десь до 20-21 років здавалася на зовні, принаймні, зразковою що-до своєї внутрішньої дисципліни і об'єднанности. Але пішли з'їзди кубанців, пішли сварки і сталася одна непростима помилка. Частина кубанських самостійників одмовились підтримувати еди-

ного законного спадкоємця Кубанської Ради і уряду — отамана Іваніса. Чому? Бо він в тяжких обставинах мусів десь порозумітися з російськими генералами. Тяжкий гріх, але чи й інші діячі, хоч би і ті самі редактори «Нашого Краю», коли були міністрами не зробили були під примусом обставин тої ж помилки? Між тим, покинувши отамана Іваніса, вся кубанська українська організація розвалилася.

Тепер, коли можна ближче сподіватися розв'язання великих проблем на сході, ясно, що треба згуртуватися; і заклик редакції «Нашого Краю» до об'єднання є зовсім правильний. Але як вони це переведуть? І чи не краще це зробити від «пічки» і вернутися до тих з'їздів, на яких колись під впливом може роздратованих нервів розпалася на радість ворогам сім'я кубанців...

Ще одно питання, яке нас цікавить: куди далі будуть іти кубанці? Чи самостійно, як в 1917-18 роках? Чи у злуці з Україною?

Журнал на це дає відповідь:

— «Ми хочемо бачити Північно-Кавказські землі, заселені українською людністю, в державному зв'язку з Україною?

Звичайно, таке рішення буде радісно вітати кожний українець. Але питання в тому, чи час це робити тепер за кордоном?

Кубанські провідирі мали, певно, якусь свою рацію, коли в 1917-18 роках не проголосили злуки з Україною, а обмежилися союзними з нами відносинами. Може бути, що це було й помилково, але ні ми в свій час на злуці не настоювали, ні вони з тим не спішилися. А тепер за кордоном рішення якої-будь з груп кубанців про приєднання до України, наврод чи буде для когось авторитетним.

Треба підтримувати те, з чим ми вийшли: вийшли ж ми з дому, маючи кожний свій уряд: Україна — уряд УНР, Кубань — теж свій уряд. Наш уряд пережив всю недолю і зберігає і нині свою активність, як осередок всього визвольного руху України. Отже, чи й Кубані не слід нині, за кордоном іти тим самим шляхом?

В усякому разі ми, українці, гадаємо, що в справі утворення якогось центру принаймні всім кубанцям-чорноморцям слід би нарешті пошукати між собою спільної мови...

На кінець не можемо не звернути увагу на останній уступ передовиці «Нашого Краю»; редакція хоче бачити «Велику Соборну Демократичну Українську Республіку у союзних відносинах з республікою Горських народів, з Республіками Грузинською, Вірменською, Російською, Білоруською, Польською, Чехословацькою і іншими...»

Дивлючися на цей грандіозний програм майбутньої міжнародньої політики України й Кубані дивуєшся тільки одному: чом автори її не потрудилися перелічити ще й ці «інші» республіки?»

Може б до їх складу попали б ще Франція, Німеччина, Англія, Швеція і т. д. і т. д. Тоді б вони ще коротше могли формулювати і свій програм: Україна мусить бути в союзі з усім світом. Чи це іронія з нашого боку? — Ні. Тепер, коли існує Ліга Націй, такий своєрідний союз всіх держав в майбутньому може й не такий вже далекий. Проти цього союзу ми нічого не маємо; більш того, ми дійсно добиваємося, щоб Україна стала членом Ліги Націй і в свій час, коли розрачуємося

з усіма нашими сусідами, не будемо. заперечувати проти їх вступу до Ліги Націй, а навпаки будемо того навіть жадати. Але коли редакція «Нашого Краю» має на увазі союзи більш територіяльного характеру тільки з певною групою держав, ми б воліли, щоб цей програм союзу був більш продуманий і більш стислим.

На ґрунті Ліги Націй ми раді будемо говорити і з Росією, за яку згадає міжнародній програм «Нашого Краю», але поки що, коли влас- тиво, за винятком одиниць, Москва ні України, ні тим більше Кубані не визнає, коли нам приходить ся вести з нею завзяту боротьбу, чи не рано говорити про союз з Москвою?

Наша народня мудрість про москалів каже: деж пак приятелі й родичі—як наш батько горів, так їхній грівся.

Отже треба бути обережнішим і довчасно не брати собі ворогів за союзників.

О. Ш.

Совітський державний апарат.

Український читач не любить цифр, ті статті, які містять цифри, він звичайно обминає. Проте, не зважаючи на цю нелюбов до цифр, на цю непопулярність тем, розроблення яких зв'язано з використанням числового матеріалу, я все таки хочу спробувати притягти увагу читача до питання, яке порушую нижче. Хоч мені доведеться, освітлюючи його, оперувати цифрами, проте той числовий матеріал, який подається, являється остільки важним, що він має право на увагу читачів. Дуже слабо і неповно знаємо ми, що з себе уявляє той адміністративний апарат, який утворив совітський уряд і за допомогою якого він керує Україною; між тим вірне уявлення і належна орієнтація в цій справі має першорядне значіння, як для вияснення в усій докладності сучасної ситуації на Україні, так і для зазначення майбутніх перспектив. Нижче я хочу подати головні числові дані про совітський адміністративний апарат, використовуючи головним чином дані перепису совітських службовців на 1 травня 1926 року.

Дані, що подаються нижче, не охоплюють всіх службовців в УССР, не мають докладно стану цілого адміністративного апарату. Перепис службовців з 1 травня 1926 року не охопив службовців всіх промислових закладів, лінійної служби всіх родів транспорту, будівництва і, що саме головне, службовців підприємств і установ комісаріяту військових і морських справ і ДПУ. Проте, як не як, його дані охоплюють величезну частину совітського адміністративного апарату і дозволяють зробити певні висновки.

Спинюсь спочатку на загальних даних що-до розмірів совітського адміністративного апарату:*)

На 1 травня 1926 року в межах УССР було державних установ 43.429 з 361.104 співробітниками; з цієї кількості 33.106 установ з 139.617 співробітниками знаходилися по селах, решта припадала на міста. Не зважаючи на всі розмови в совітській пресі про необхідність скорочення адміністративного апарату, на переведення ліквідації губерніяльних установ, яке мусило би, здавалося, привести до зменшення адміністративного апарату — кількість совітських службовців не тільки не зменшується, але зростає: на 1 липня 1924 р. в межах УССР. рахувалося 61.919 установ з 335.750 співробітників, в тому числі в сільських місцевостях 49.318 установ з 134.431 співробітників.**) За два неповних роки, не зважаючи на зменшення числа державних установ, кількість службовців зросла на 25.404. На 1 січня 1926 року населення УССР складало:**) 28.044.342 людей; в тому числі у містах 3.931.545 людей, у сільських місцевостях — 24.112.797 людей. Порівнюючи ці дані з даними про кількість совітських урядовців, ми зможемо констатувати, що 1 совітський службовець загалом по УССР припадає на 77 людей, в сільських місцевостях на 172 чол.; по містах на 16 чол. Ще більш яскраві цифри ми одержимо, коли ми прирівняємо кількість совітських службовців не до кількості всієї людности, а до кількості людности старше 18 років. Приблизно серед мійського населення на людність старшу 18 років, припадало 60 відс., серед сільського населення 52 відс. («Україна» 1926 р.); це означає, що на селах 1 совітський службовець припадає приблизно на 90 чол. дорослої людности, а по містах на 10 чол. Ці дані проте не дають вичерпуючого уявлення про ту колосальну залежність, яка створилася між населенням і совітським державним апаратом; як ми зазначили в наведені дані не входять цифри службовців і робітників державних промислових закладів; це число виносило в 1924-5 р. коло 428 тис. людей; не входять сюди так само військові службовці і службовці ДПУ. Отже фактична залежність і фактична зв'язаність населення з державним совітським механізмом являється ще більшими.

Розподіл совітської адміністративної машини по території УССР такий:

на м. Харків припадає 992 установи і 46.989 службовців, на округові міста 7.528 установ і 155.357 службовців, на інші міста 1.803 установи і 19.441 службовців, нарешті на неміські селища приходиться 33.106 установ і 139.617 службовців. Середні цифри кількості совітських установ і службовців по округам не уявляють нічого характерного з огляду на велику різноманітність цифр по окремим округам в залежності від величини тих мійських осередків, які є в певній окрузі. Київська округа має 2.475 установ з 38.184 співробітниками а Старобільська 554 установи з 3.040 співробітниками.

*) Всі дані, не обговорені спеціально, взяті з праці: «Праця в державних установах і торговельних закладах в 1926 р.» Вид. ЦСУ. УССР. Харків 1927.

**) «Україна» статист. справоч. Харків 1925.

***) «Україна» статист. справоч. Харків 1926.

По окремих галузях державного управління совітські установи поділяються на такі групи:

	уст.	співроб.
Загальне управління	907	21.660
Н. К. внутр. справ	1.509	36.292
Уповн. Н. К. зак. справ.	2	46
Н. К. юстиції	1.531	8.636
Н. К. праці	432	4.218
Н. К. роб. сел. інспекції	46	724
Н. К. соц. забез.	119	934
Н. К. освіти	25.782	111.183
Н. К. охор. здор.	4.335	56.549
Н. К. зем. справ.	2.606	28.636
Н. К. фінанс.	988	18.272
Н. К. торгівлі	1.756	17.430
Уповн. Н. К. шляхів	377	18.197
Уповн. Н. К. пошт і телегр.	1.468	15.747
Найвища Рада Нар. Госп.	1.528	20.502
Центр. Статист. Упр.	43	2.078
крім того		
Сільради	10.541	23.580
Разом	43.429	361.104

Вже побіжний перегляд наведеної таблички дає можливість прийти до висновку, що теперішній адміністративний апарат безконечно більший і складніший ніж був за дореволюційних часів. Низка даних дозволяє зробити висновок, що цей зріст державного апарату відбувся головним чином шляхом зросту державних установ не загально—корисного і культурного характеру, а установ, що переслідують цілі охорони державного ладу і управління. Більш третини поміж совітських установами припадає на нижчі школи: їх є 17.810 з 69.758 службовцями; між тим це число шкіл мало відбігає від довоєнних даних — в 1911 р. було на Україні в сучасних межах шкіл 17.236 («Укр.» 1924 р.); кількість поштово-телеграфних установ з допоміжними поштовими пунктами в 1913 році було на Україні (з Кримом) 1.335 (там же), тепер 1.276; так само зросту нема. В той час з'явився і в колосальні розміри виріс апарат центрального управління з 21.660 співробітниками, апарат комісаріату внутрішніх справ з 36.292 співробітниками, ускладнився і збюрократизувався апарат управління громадою. Коштом зросту установ цих останніх категорій і вудбулося на Україні збільшення адміністративної машини.

Дані перепису дозволяють вияснити розміри оплати співробітників совітського державного апарату, а рівно ж джерела, з яких постаються кошти цієї оплати. Пересічний заробіток совітського службовця в УССР. не високий—в місяць він в середньому виносить 53,72 карб. По окремих управліннях розміри середнього заробітку службовців досить значно вагаються : середній заробіток службовців робітнице-

селянської інспекції виносить в місяць 113,44 карб., в той же час в комісаріяті освіти 41,18 карб. місяшно, в сільрадах — 22,90 карб. в місяць; так само існують вагання по окремих округах. Середні заробітки совітських службовців на селах на окремих посадах в травні 1926 р. були такі: лікарі 68,24 карб., фельдшери і акушерки — 33,42 карб., лікарі ветеринарних пунктів — 63,09 карб., агрономи — 64,29 карб., вчителі — 37,08, помішники агрономів — 53,25 карб., лісничі і таксатори — 67,07 карб. Інтересно протиставити цим заробіткам серпневі заробітки (1926 р.) таких категорій совітських службовців по окремим містам: продавці, прикащики 30 карб, кухарі — 74, офіціанти — 41, судомойки — 29, швейцари — 51, коридорні — 40. Можна отже констатувати, що учитель на селі одержує більше, як судомойка, але менше, як коридорний і офіціант; лікар і агроном мають менше, як кухар. Загалом же кажучи заробітки совітських службовців дуже низькі, особливо, коли прийняти до уваги, що ціни тепер у 1 ½ — 2 рази вище в порівнянні з довоєнними. Оплата праці совітських службовців є в загальному і цілому нижча, як оплата праці кваліфікованих промислових робітників.

Спинимось на розподілі совітських державних установ по джерелам їх утримання:

З усіх совітських установ пробувало	уст.	співроб.
на держ. бюджеті	3.332	84.705
на місц. бюджеті	32.186	179.879
на власних приб.	5.705	65.550
мало інші джерела	2.206	30.970

Установи, що знаходилися на місцевому бюджеті, це були в першу чергу освітні установи: в це число входило 17.490 нижчих шкіл, 2.770 пунктів по ліквідації неписьменности, 3.115 інших культурно - освітніх установ, далі сюди належало 1.813 лік. установ, — всі — 10.541 — сільради і т. д. Слід зазначити, що забезпечення службовців установ, що є на місцевому бюджеті є без порівняння гірше, ніж забезпечення установ з іншими родами фінансування: при середній місяшній оплаті совітського службовця ф 53,72 карб, оплата службовця установ з місцевим фінансуванням виносила всього 38,46 карб.

Цим цифровим матеріалом я і обмежуся, щоб не обтяжувати занадто увагу читача. На закінчення хочу лише коротко спинитися на тих висновках, які підказує низка поданих вище цифр.

Хочу на цих висновках спинитися лише конспективно, тільки в загальних рисах, бо по суті річей оцінка й аналіз наведених цифр це — окрема спеціальна тема.

Співвідношення між числом совітських службовців і кількістю всієї людности вказує, як великі кола людности захоплює совітська адміністративна машина. В яких умовах приходиться перебувати совітським службовцям, відомо. Атмосфера повного підпорядкування невеличкій групі комуністів, ведення роботи згідно з наказами комуністичного начальства, атмосфера шпигунства, доносів, постійні ком-

промиси з власною совістю — все це за півголодну платню — при цих обставинах доводиться працювати совітським службовцям. Не можуть, розуміється, всі ці обставини не впливати на моральне обличчя величезної армії совітських службовців, в своїй масі некомуністичкої. Веде ця атмосфера до пониження громадської активності, до зниження морального рівня — більше слабих веде на шляхи повного морального занепаду. Більшість совітських службовців рекрутуються з інтелігенції. Приходиться отже рахуватися з фактом, що негативні впливи совітської адміністративної машини своє тавро на українській інтелігенції лишать. Малюючи перспективи майбутнього, ці моменти треба приймати до уваги і урахувувати. Це один висновок, який треба зробити.

З другого боку треба мати на увазі, як ускладняє справу знищення совітського режиму і сотворення нових державних і адміністративних форм існування цієї колосальної маси людей, значна частина яких має свій кавалок хліба лише в зв'язку з існуванням совітської влади, бо вона тепер виконує роботу дуже сумнівної громадської користності. Ні один конструктивний план, який хоче бути реальним планом того, що треба робити після розвалу большевицької влади, не має права пройти мимо питання про совітських службовців.

Цими двома короткими висновками я обмежуся. Їх досить, думаю, щоб показати, що низка наведених вище сухих цифр має важне життєве значіння, що з ними зв'язані питання і справа кардинальної ваги для нашого майбутнього.

В. Садовський.

3 міжнародного життя.

— Франція та ССР. — Міжнародний союз кредиторів Росії. — Польсько-литовські тертя.

Мабуть, того самого дня, як тов. Раковський достався до місця свого заслання десь у глухому кутку Астраханщини, тов. Довгалевський представив свої грамоти президентові французької республіки. Спостережливі люде зауважили, що в церемоніялі, з яким приймали в палаці Champs Elysees червоного посла, де чого бракувало: не було військової музики, а тому й не грали гімни. Виявилось, що це почалося ще з Москви. Большевики не хотіли грати для французького посла «Марсельезу», — мабуть тому, що в ній говориться про тиранів та про їх прапори скривавлені. Замість того, зустрічаючи представника Франції, заграли щось з опери «Кармен». «Не знати, чи задоволений був з того п. Гербет, але в наслідок того сталося, що московського товариша приймали в Парижі зовсім без музики, бо на «Інтернаціонал» французький уряд погодитися ніяк не міг.

Як прийнято в таких випадках говорилися промови. Вивчений гірким досвідом попередника новий совітський посол говорив з обережністю, — «з обережністю змі», як констатує «Journal de Genève». Бо ж, — пояснює швейцарська газета, — московський уряд, по-перше, не хоче втратити тої вигоди, що виникає для нього із самого факту існування червоної амбасад в Парижі, — вигоди, особливо важливої для революційних потреб. По-друге, совіти сподіваються таки, за допомогою таких політиків,

як сенатор де-Монзі, дістати кредити, за які вони, в свою чергу надавали б обіцянок, нічого не вартих. Принаймні тов. Довгалевський так і висловився: «маю надію, що пересправи, так щасливо розпочаті моїм попередником, дійдуть до успішного кінця».

Президент французької республіки в дуже обережних виразах одповів, що французький уряд чекає від нового посла виконання умов, які утворюють «атмосферу довіря» і т. и. Більшого чогось президент сказати не міг. Але за нього сказали інші, що мають за нього більшу волю дублічних виявів. Так Bulletin Quotidien, нагадавши, що Москва, розпочинаючи нові пересправи з Францією, одночасно дбає про те, аби продати французькі маєтки на Україні американцям, пише про «брак лояльності, що стає дуже лихим прологом для франко-совітських пересправ», але який одночасно може «щасливо спричинитися до розвіяння певних ілюзій, що в де-кого ще зоставалися, що-до ширости проводирів СССР.»

Виявилися вже й де-які перспективи франко-совітських пересправ. Двоє з делегатів французької сторони звернулися до голови французького уряду з пропозицією прискорити початок нових пересправ що «можуть принести велику користь обом народам». З тою ж метою тов. Довгалевський одвідав п. Раймонда Пуанкаре. Офіційного звіту про ці одвідини не було, але освідомлена парижська преса стверджує, що візит цей не дав червоному послові якоїсь радости. Голова французького уряду мав рішучо заявити совітському представникові, що Франція не змінила своїх попередніх поглядів на борги, кредити та на пропаганду світової революції. Борги мусять бути сплачені, французькі претензії за втрачене майно — задоволені, кредитів для СССР жадних.

На тому поки що і стала ця справа.

Англійські газети повідомляють, що в наслідок спроби большевиків розпродажу націоналізованого в СССР чужого маєтку між французьким та німецьким урядом розпочато пересправи що-до скликання міжнародної конференції кредиторів колишньої Російської імперії. Ініціативу в цій справі має виявити Німеччина, запропонувавши дипломатичним шляхом всім кредиторам вислати на конференцію своїх представників. Поряд денний цієї конференції мав би бути в загальних рисах такий: 1) урегулювання та обрахунок всіх боргів та претензій кредиторів. 2) утворення єдиної міжнародної політики що-до СССР. Досі, користуючися роз'єднаністю кредиторів, розкиданих по цілому світу, московський уряд дбав лише про те, аби нацькувати одну групу кредиторів на другу, протиставити їх одна — одній. Пересправляючи з Францією, Москва одночасно пропонує американцям заплатити те, що їм винна колишня Росія, а про заплату французам — мовчить. Американцям і французам червоний уряд пропонує концесії на ті маєтки, що належали колись англійцям та німцям; а англійцям та німцям — пропонує маєтки французів. Конференція має утворити єдиний фронт, бо, як гадають її ініціатори, лише тоді може припинитися несовісна боротьба англійцям та німцям шевецька політика і кредитори зможуть щось відних дістати.

Польсько-литовське тертя, що здавалося мало прийти до доброго кінця завдяки інтервенції Ліги Націй, знову повисло в повітрі. Нічого з того, що було вирішено в Женеві, не виконано й досі. «Війна без війни», наче б припинилася, але так само, як то було і раніше, ніякого мирного способу життя між Польщею та Литвою не встановлено. Єдиними, хто прорвав «стан війни», були досі лише двоє журналістів: один польський, що дістав дозвіл побувати в Ковні, другий литовський, що приїхав з Ковна до Варшави. На польську пропозицію розпочати умовлені в Женеві пересправи, литовський диктатор одповів скісною постановкою насамперед питання про Віленщину, а до того виключив із взаємовідносин цілу

Віленську територію, себ-то більшу частину польсько-литовського кордону. На запитання одного з англійських журналістів: як скоро будуть відновлені польсько-литовські дипломатичні зносини — сказав, що Литва може прийняти польського посла тільки у Вільні. Таким чином все зосталося так, як воно було до рішення Верховної Ради Ліги Націй і до Женевського побачення та замирення маршала Пілсудського та диктатора Вольдемараса.

Ріжні газети по різному висвітлюють такий поворот литовської міжнародної політики, але вся політична преса однодумна в тому, що вбачає в цьому руку Москви. Переказують так: Літвинов у Женеві, бажаючи за всяку ціну добитися побачення з французьким та англійським міністрами закордонних справ, просив Вольдемараса бути тимчасово здержливим та виявити нахил до замирення. Але тепер, коли у Москві з Англією нічого не виходить, большевики повернулися до старої гри — збільшувати тертя серед балтійських держав в першу чергу між Литвою та Польщею, аби не втратити цього, може одного з останніх козирів, у своїй міжнародній політиці. В якійсь спосіб заплутана до цієї гри і Німеччина, куди литовський диктатор цими днями їздив з візитом та за порадою. Пишний прийом, який зроблено в Берліні Вольдемарасові, де його частували міністри й сам президент, говорять начеб то за те, що й німецький міністр закордонних справ Штресеман, який свого часу в Женеві разом з Літвиновим схилив литовського представника до замирення, тепер нібито став іншої думки. Цей факт ще раз нагадує про те, що може такі справді мають рацію ті скептичні політики, які вважають, що Рапальський договір між Німеччиною та СРСР розпублікований не весь, і що там були такі і потайні параграфи, які, мов шило з мішка, час від часу, вилазять вістря на світло денне.

Observer.

Лист із України.

Я живу на старому місці, нікуди не передавався тай не думаю передаватися, хіба може які особливі обставини примусять до цього. Життя проходить досить одноманітно, багато працюю на своїй службі — все це для того, щоб підвищити з одного боку матеріяльні ресурси, а з другого — щоб підвищити кваліфікацію. За час війни та революції наша інтелігенція культурно підупала; її нищили, як тільки можна було. Активніший елемент, можна сказати, вигинув у безконечних повстаннях та в тюрмах. Окрім того, й самі комуністи на початку свого панування не дуже то шанували освіту й культуру. Сам апостол Ленін писав, що державою мотиме керувати кожна куховарка, аби лиш знала правила додавання та віднімання. Та й наші селяне подекуди почали казати: нащо вчитися, наукою собі намороки забивати, все одно ж тепер мій син на пана не вивчиться, он той і той і без науки поробилися комісарами.

Таким то побитом рідшали ряди старої інтелігенції, а нова туго підростає. А найгірше, що її бракує потрібних кваліфікацій. Тепер, коли всі попеклися на тому, що хотіли раптом з нічого зробити рай на землі, люде хапаються до науки, шукають знання. Студентів по всіх школах повнісенько. Але рівень цього студентства нижчий з боку знань в області математики, фізики, літератури й історії, відносно дореволюційного студентства. Правда, кандидати на вступ до вищої школи мусять насобачитися в комуністичній політграмоті. Але ця політична грамотність дуже сумнівна й нагадує колишній катехизис Філарета, який ми зубрили в школі, пам'ятає: «Что есть адъ? Адъ, по словопроизводству съ греческаго, значитъ мѣсто мученія грѣшниковъ».

Так і тепер: «Що таке капіталізм?» Зубрять хлопці, аж піт з чола л'ється, бо для політграмоти треба знати історію й економічні науки, словом потрібно мати з а г а л ь н и й р о з в и т о к, а його в сучасних обставинах дасть Біг.

Більшість службової інтелігенції (людей «вільних професій» у нас майже немає) не може працювати над своєю самоосвітою, бо не має для цього ніякої змоги. Одне, що служба відбирає багато часу («навантаження»), а коли й трапиться вільний час, то хочеться трохи відпочити, подихати свіжим повітрям, сходити в кіно і таке інше. Читати навіть часу немає, хіба що газету. Словом тон життя сіро-буденний, сказав би я — обивательський, як у великих так і у малих містах.

Долі мене закинула в Одесу. В часи довоєнні це було велике портове місто, яке волею економіки жило всією своєю істотою на вулиці — порт, біржа, кафе, ресторани. Все населення торгувало, наживало, проживало й «прожигало». Тутешні умови й раніше не були сприятливі для ґрунтовної й культурної роботи. Тепер же від усієї колишньої слави лишилося море (ще ніхто не догадався випити), оперова будівля і над цим розсіялося шах-райське, огидне, регресивне міщанство відомої проби, якій дано давній влучний патент: «одесити». Говорити з цим елементом про духовну культуру, про творчі піднесення, про людське задоволення й захоплення чимсь людяним — абсурдно, до краю абсурдно. Всі довоєнні досягнення Одеси як дим розвіялися, порядного театру, окрім української драми під орудою бувшого «березільця» Василька — немає.

Бібліотек тут є дві порядніших, — це Публічна, де багато книжок цінних, велика кількість матеріалів історичного характеру, що їх зібрав колись Скальковський. Також є добрі книжки в Центральній Науковій бібліотеці. Є ще філія Всенародньої Бібліотеки Української Академії Наук, але значно бідніша. Звичайно, рівняти всі ці бібліотеки до Київських не можна.

Зовнішній вигляд Одеси, коли не брати на увагу зруйнованих і знищених будинків на околицях і в центрі, доволі пристойний: на вулицях чисто, навіть урни для недокурків і сміття стоять на пішоходах проти кожного будинку, але людей в Одесі дуже небагато. Вліті буває більше, бо Одеса — курорт. Загальне ж враження — тихе, провінціальне місто.

Є тут кілька вищих шкіл: Політехнікум, Медичний Інститут, Інститут Народнього Господарства (це так зветься тепер бувший комерційний інститут). Є ще фармацевтичний інститут та кілька технікумів. Це своєрідні школи, що ніби то повинні бути вищими школами з вузькою кваліфікацією, але не можна сказати напевне, що це вищі школи: якась «середина на половинці». Школи мистецтва — Драматичний Інститут та кінотехнікум. Що до складу професури, то лише в де-яких вищих школах є відомі імена. Економистів майже ні одного справжнього. На юридичних катедрах де-хто з кваліфікацією довоєнною. Ще забув — Інститут Народньої Освіти (бувший Університет). Замість гімназії заведено трудові школи. Цих шкіл багато, але якість способів викладання у цих школах не висока. Це пояснюється слідуючими причинами: наш педагогічний персонал здебільшого не має відповідної кваліфікації й погано засвоює ті нові методи, які рекомендують вищі органи освіти. З другого боку, нові методи потребують багаті школи, обставленої згідно з останнім словом науки і техніки. До цього нам, звичайно, ще дуже далеко, а поки що молоде покоління у наших школах виховується так-сяк. Закінчивши школу, діти зостаються насправді неписьменними. Про малу підготовленість молоді до науки, свідчать опубліковані підсумки прийому до вищих шкіл: на іспитах виявляється дуже мала підготованість, хоч кандидатів на студенти було разів у 10-20 більше ніж місця в школах. Студентство ділиться на кілька категорій відповідно до свого соціального стану: ті, що одержують стипендію, далі ті, що нічого не платять за навчання, потім ті, що платять, але небагато, аж до тих нетрудових елементів, що платять 120-150 карб. за рік. Вчитися в технікумі треба три роки та ще вимагається відбутися рік практики на виробництві чи в установі відповідної спеціальності. В інститутах курс 4 або 5 років і рік практики. І в технікумі, і в інституті треба скласти дипломову працю.

Додам трохи про кіно. На зйому Одеська кінофабрика мала скоротити свою роботу. Але в зв'язку з землетрусом у Криму, де була друга фабрика

Всеукраїнського фотокіноуправління (ВУФКУ) в Ялті, цю ялтинську фабрику ліквідовано й перенесено до Одеси. Тепер будують кінофабрику в Києві, кажуть, що в березні почне працювати.

Із літератури — нічого нового й особливого. Письменникам треба вчитися і вчитися, а вони дуже чваняться. Напише півтора поезії, угодив офіційним критикам — і зараз на Олімп. Валерія Поліщук, наприклад, діждав такої чести, що студіюють його «стиль». Кажуть, що футурист Семенко знов у ласці у Державного видавництва і видає журнал лівого (в розумінні містечтва) напрямку під назвою «Нова Генерація».

Недавно святкували десятиріччя жовтневої революції. Свято пройшло досить торжественно, з численними мітингами, маніфестаціями. Словом «штандарт скачет, музика греміт». На це свято приїздило чимало гостей з закордону, які, звичайно, хвалили хазяїнів. Я сам по радіо чув привітальні промови представників закордонного пролетаріату. Кожен із них зазначав, що, мовляв, у той час, коли ви тут можете вільно будувати соціалізм, робітники інших країн стогнуть під ярмом капіталу і з надією поглядають на першу пролетарську державу...

До свята десятиріччя большевицької влади Центральний Виконавчий Комітет СРСР випустив маніфеста, в якому падає пільги для працюючих. Робітників, звичайно, найбільше цікавить той пункт цього маніфеста, у котрому згадується про семигодинний день праці. Всі вважають, що це звичайнісінька демагогія.

Але свято десятиріччя поєсували виступи комуністичної опозиції на чолі з Троцьким, Зінов'євим і др. Ці роздори в Комінтерні де-який час притягали до себе увагу громадянства. Не через те, що хтось комусь співчував, а просто з спортивного інтересу: хто кого, мовляв, подолає. Тепер ми вже маємо наслідки: Троцького і Зінов'єва — головних ватажків розкольніцької роботи, — виключено з партії. Наше громадянство зустріло це виключення якось чудно. Напередодні всі найбільше цікавилися цим питанням так: виключать чи ні, не вдаючися дуже до тих міркувань, заслуговують вони цього виключення чи ні. Правда, обставили цієї справи такі складні, що я й сам де-яких моментів не розумію. У всякім разі ніде не чути, щоб цим виключенням та усуненням бующих вождів від державної роботи хтось обурився. Народ мовчить, бо «благоденствує»: чи Троцький чи Сталін: — різниця не велика. Серед безпартійної маси, треба зазначити, що Троцький і Зінов'єв не користувалися великою популярністю ще й через ті антисемітські настрої, які дуже поширені під владою совітів.

Виправдання Шварцбарда ще підсилює ці настрої: скрізь говорять, що жиди й комуністи підкупили кого треба, а тому, мовляв, їх виправдують.

У нас не перестають розмовляти про війну. Газети що раз пишуть про те, що треба з усієї сили кріпити свою оборонну силу, бо, мовляв, у кожному мить можна сподіватися, що капіталісти нападуть на радянський союз. Але той, хто вміє критично дивитися на большевицьке галасування, може сказати, що «на злодію шапка горить»: це ж Раковський, як його вигонили французі з Парижу, вимагав, щоб Сталін присунув червону армію ближче до польських кордонів, бо його «ображено». Виходить, що й комуністи не від тої війни, коли їм хтось хоч трохи на ногу наступить.

1 грудня 1927 року.

К о м а р ь.

Здоров'я А. М. Лівіцького.

На численні запитання можемо повідомити, що стан здоров'я Пана Заступника Голови Директорії і Головного Отамана Військ УНР А. М. Лівіцького значно поліпшився і він вже почувається на одужанні. Поспішаємо подати цю звістку нашому громадянству й заспокоїти його.

Хроніка.

3 Великої України.

— Хлібний терор на Україні. Ще раз зупиняємося на цьому питанні. Щось небувале твориться тепер на Україні, Цілі сторінки московських газет присвячуються хлібозаготовчій кампанії. Кампанія ведеться майже виключно на Україні. Страшне полювання йде на українського селянина за його хлібом. Кидається увічі також, що за Україною на першому місці стоїть Кубань з її пшеницею. За утаювання хоч одного пуда зерна большевицькою владою накладаються великі карі — карається тюрмою від одного до трьох років, конфіскується увесь хліб, позбавляється права купувати сільсько-господарські знаряддя і т. д. Урядовців хлібозаготовчих органів за нестягнення своєчасно з селян приписаної з Москви частини хліба, карається тюрмою від одного до п'яти років, звільняється з посад адміністративним порядком, виключається з партії і т. и. Кидається в вічі, що на селянський хліб большевиками поставлено останню ставку. Знов до терору і на цей раз уже хлібного звертається окупантська влада на Україні, щоб продовжити своє існування. З числа 25 «Известий» бачимо, що на Україні вивпнено 72 відс. січневого плану та що нагрузка хліба по-за межі України вивпнена з надвишкою.

В тій же газеті поруч знаходимо куценьке повідомлення, що в Омській окрузі вивпнено плана тільки на 40 відс. та що взагалі в тому районі і в Сибірі справи по заготовці хліба йдуть кепсько, а про Тульську округу сказано тільки, що постачання хліба на заготовчі пункти зовсім незначне.

Які карі накладаються владою бачимо з того ж таки числа 25 «Известий»:

«Дніпропетровськ. Виїзна сесія окружного суду винесла цілий ряд приговорів по обвинуваченню в «недбальстві» — завідувачий хлібоприймальним пунктом Андрієвського сельЕПО карається тюрмою на півтора роки, завідувачий лавкою того ж ЕПО — на 1 рік, а голова управи ЕПО — на 2 роки».

В ч. 24 «Известий» маємо також відомості, що виїзна сесія Дніпропетровського окружного суду заслухала цілий ряд справ в Сінельникові по справам хлібозаготовок і засудила: Решетілова на 5 років тюрми, Сігала — на 3 роки, Лаврова — на 2 роки, Якіря — на 5 років, Крахмалова на 2 роки і т. и.

Далі: «Одеса. Розпорядженням прокуратури віддано під суд за бездіяльність в справі хлібозаготовок голов сельсовітів: села Армашівка, Осиповка, Островець, Цебриково». («Изв.» ч. 25).

В ч. 24 «Ізв.» знаходимо, що на Запоріжжі притягнуто до відповідальності за бездіяльність 30 осіб на протязі перших п'яти днів в січні місяці.

Як провадиться окупантами хлібоздирство на Україні, описує кореспондент «Известий» в ч. 25 з Уманської округи.

«Робочий день уже скінчився. Вечір. Але телефони дзвонять по всіх кімнатах уманського окріс-полкома.

— Тальне! — кричать в одній кімнаті.

— Теплик! — одликаються в другій.

— Із хлібопродукта! — чується в третій.

Ми в генштабі уманського хлібозаготовчого апарату. Главком — т. Богатирьов, токар по металу із Донбасу, що їздив колись і на коні в 1-ій кінній, а тепер голова окрплана.

Великий, широкоплечий, він ходить з одної кімнати в другу, дає розпорядження то одному, то другому. Відділ зв'язку працює по воєнному: кожному району призначено годину і навіть хвилину, коли від нього чекають донесення про закінчення праці...

8 год. вечора. Генштабісти з олівцями і рахівницями в руках відсумовують цифри і вираховують відсотки... Підсумка підведено. Машиністки переписують донесення в Київ».

Ясно, що тов. Богатирьов з задоволенням констатує, що його хлібоздиральний апарат побив рекорд, випередив навіть Шевченківську округу.

Більше ілюстрацій не потрібно — генштаб в хлібозаготовчій кампанії.

Газетні звістки.

— Замах на життя Скрипника. На Україні докрано замах на життя Скрипника, большевицького комісара, освіти, завязаного ворога українського нац. руху. Розкручено шини на торі по якому їхав

Скрипник, так що залізнична дрезіна скотилася з насипу. Залізничник забився, а Скрипник поранений. («Нарід». ч. 5).

— Шість вироків смерти на Україні. У Ніжині суд розглядав справу 26 селян-українців, яких обвинувачували у створенні протисовітських організацій і збройній чинності проти сов. влади, в наслідок чого загинуло 65 комуністів. Шестеро з обвинувачених засуджено на і смерть, а решту до в'язниці. («Укр. Нива». ч. 11).

— Арешти в Києві. З наказу ДПУ заарештовані прокуратор київського губерніяльного суду, судовий слідчий і велика кількість значніших урядовців совітської мілітаратури. Арештованих обвинувачують в слабкій боротьбі з повстанчим рухом, що почав знову думчати на території сов. України. Разом з цим уповноважений ЦК запровадив пильну ревізію всіх губерніяльних судів України. («Возрожденіє». ч. 969).

— Карні експедиції. Карні експедиції «гуляють» далі по всій Україні. Шукають вони збіжжя, яке селяне ховають по пивницях та закопують у землю, щоби мати змогу прожити зиму. ДПУ вимагає, щоби «винних» себ-то тих, які ховають збіжжя, карати дуже суворо, навіть карою смерти.

(«Нарід» ч. 5).

— Розгром карної експедиції. З Москви повідомляють, що в деяких селах на Полтавщині вибухнули заворушення в наслідок івалтовного стягнення податків і ревізії запасів збіжжя. Комуністичний відділ, що прибув до села Старі Санджари з метою ревізії запасів збіжжя було оточено натовпом селян, побито і вигнано з села. У містечку Диканька забито агента збіжжевого тресту, котрий забрав у селян збіжжя і нічого не заплатив. («Укр. Нива». ч. 11).

На українських землях.

На Волині, Холмщині, Поліссі та Підляшші

— Відкриття укр. т-ва «Основа». Укр. національно-свідоме громадянство м. Ковля, маючи завданням культурно-добродійну працю на ґрунті національному, об'єдналося в т-во «Основа». Перед офіційним відкриттям т-ва відбулося посвячення помешкання, на що зійшлося багато українців. Після кількох відповідних хвилі промов членам т-ва і всім гостям було запропоновано чай. («Укр. Нива» ч. 13).

— Виборчий блок. Представники Укр. Нац.-Дем. Об'єднання, Сель-Союза, культурно-освітніх і господарських кол Воїни, Полісся й Підляшшя, згруповані в Центр. Виборч. Комітеті зазначених земель, дійшли до повного порозуміння й створили спільний український фронт для всіх українських земель у межах Польщі. Сформований блок підписав умову з представниками білорусів, жидів і німців, з якими разом і виступить на майбутніх виборах до Союму і Сенату. («Нарід». ч. 5).

— Відозва блоку нац. меншостей вже опублікована. Від імені українців підписана Д. Левицьким, бувшим сенатором Черкавським, був. депутатом Васильчуком. У відозві зазначається, що блок «бореться за конечну рівність всіх горожан в державі... Будучий сойм має переглядати конституцію, а тому кожда меншість мусить бути представлена як найповніше, щоби змогла оборонити свої ідеали і інтереси». («За Свободу». ч. 19).

— Нові бібліотеки й читальні. За останній час берестейська «Просвіта» відкрила нові бібліотеки-читальні в слідуючих місцях на Поліссі: Немовичі, Крашевичі, Муховлоки, Савицькі, Худлик, Андронів, Камінь-Шляхецькі, Дубровиця,

Стригово, Залісся, Литвинка, Сарни і Лосмовка («Укр. Нива». ч. 8).

— Кооперативна нарада Луцького району відбулася в помешканню Українбанку в Луцьку. На цій нараді були заступлені кооперативи з цілого ряду сел. Вислухано було доклади з місць, а також доклад кооперативно-інструкторського відділу Луцького району. Після того було обговорено питання про повітовий союз укр. кооперативів. Нарада доручила інструкт-кооператив. відділові скласти проект статуту і внести його на обговорення чергової наради, яка має відбутися в осени. («Укр. Нива». ч. 12).

— Жіночий гурток при берестейській «Просвіті» після деякої перерви знову відновив свою працю. Нещодавно відбулася нарада гуртка в справі відкриття дитячого садка в Бересті. Садок, як що не буде перешкод. Мають відчинити в найближчому часі. («Укр. Нива». ч. 8).

В Галичині.

— Проти укр. ознак. Минулого тижня вибралася група польських студентів-корпорантів на вулиці Львова, щоби, як доносять польські газети, побити укр. студентів, що носять жовто-блакитні шапки. З огляду на те, що студентів-українців на вулицях Львова під той час не було видно, перепало жидам. Польські студенти в числі якої сотки потурбували на головних вулицях багато жидів та повибивали шиби в жидівській каварні і установах. («Нарід». ч. 5).

— Процес 17-ти. При великому заінтересованню публіки розпочався у Львові процес проти 17 молодих українців і українок, яких обвинувачено у приналежності до військової організації, отже в державній зраді, також у шпіонажі на користь

чужих держав. Двом з обвинувачених, а саме В. Атаманчукові та І. Вербицькому акт обвинувачення закидає ще й співучасть в убивстві куратора Ст. Собіського, що сталося 19 жовтня 1921 року. Цікаво, що поміж судьями присяглими нема ні одного українця. З української преси заступлені лише дві газети «Діло» і «Новий Час». («Діло», ч. 20).

На Буковині

— Ювілей Ольги Кобилянської. Українці в Чернівцях урядили в день ювілею славної укр. письменниці Ольги Кобилянської свято для вшанування її 40-літньої письменницької діяльності. Програма свята складалася з двох частин. Перед полуднем була академія і концерт в честь ювілятки, а також відчитано її нову повість, а ввечері відбулась спільна вечеря у Народнім Домі, на якій зложили привіти присутній ювілятці українські товариства з Чернівців і відпоручники сел та міст. («Укр. Голос», ч. 51).

На Закарпатті.

— З'їзд «Просвіти». В другій половині січня відбувся з'їзд «Просвіти», в якому взяли численну участь майже всі як міські так і сільські філії. В т-ві «Просвіта» гуртується весь культурно-освітній рух цієї найбільше забутої частини нашого краю. Як виявилось на з'їзді, на Закарпатті є 120 читалень «Просвіти» 44 драматичних гуртки, 21 хор, та великий Руський (український) Національний Хор з більше як 15 філіями на селах. («Нарід», ч. 5).

3 життя

укр. еміграції

У Польщі

— Свято 22-го січня у Варшаві. 25 січня б.р. українська колонія у Варшаві урочисто святкувала 10-ту річни-

цю проголошення IV-го Універсалу. Урочистість відбулася в одній з найкращих і найбільших саль м. Варшаві — в репрезентативній салі Мійської Ради, яка відповідно до моменту була удекорована. На спеціальному підвищенню містилося погруддя Симона Петлюри, що величаво виступало на тлі зелені і національних барв. З правого і лівого боку від нього заняли місце прапороносці і їх асистенти з прапорами 6-ої січової стрілецької дивізії і Української Студентської Громади у Варшаві.

Пунктуально о 8-ій годині вечора співом «Заповіту» було відчинено академію. Співав митрополітальний хор під орудою п. Пекарського. Проф. Р. Смаль-Стоцький відчитує Універсал Уряду УНР, Знову виступає хор, який співає «Минуло літ двісті, як козак в неволі». На трибуну виходить проф. Богдан Лепкий. З напруженою увагою прислухається до його слів переповнена салья. Він підкреслює, що сьогоднішнє свято не є святом еміграції, або армії, або певних політичних угруповань, воно є святом цілого українського народу. Воно є тим днем, що відчиняє для нас великі перспективи на минувшину і будучину. Чудовою поетичною мовою накреслює промовець перед присутніми окремі фрагменти боротьби народу українського від давніх давен. Образ за образем проходять перед очима присутніх: плюндрування українських земель татарами, фізичне і моральне нищення їх Москвою, політика Москви що-до України в часах козацьких, політика Петра Першого, що розпинав Україну, якому мало було «вікна в Європу», а треба було ще й широко відчинених воріт до українських багатств, політика Катерини Другої, яка Україну доконала, шляхи до Сибіру, усіяні трупами «мазепинців» і т. д., аж до останніх часів. Змагання до волі українського народу не залишили тривалих слідів на мапах географічних, але залишили їх в українській душі. Воля прийде, як не сьогодні, то завтра...

Довгими і оваційними оплесками солідаризується саля з промовцем. Хор співає молитву: «Боже Великий, Україну спаси». На трибуну входить військовий міністр ген. В. Сальський. Він підкреслює, що головний тягар в змаганнях українського народу до державного незалежного існування винесла армія. Вона своїми славетними чинами ствердила стремління до волі українського народу, вона відновила легенду збройного чину. Йї і її Вождєві, всім тим невідомим героям, що кістками своїми усяяли тернисті шляхи державницьких стремлінь України, — належить побожна пошана. Саля встає. Наступає хвилина тиши. В своїй промові далі підкреслює ген. Сальський значіння української еміграції, яка, перебуваючи на чужині, заховала непереривність нашої державної традиції. Трагедію, що сталася в Парижі, ми неренесли без жадних ускладнень, що теж свідчить про те, що еміграція наша є перейнята державними традиціями. Промовець підкреслює рівно ж і вплив української еміграції на еміграцію інших країн, приміром донців, кубанців. Україна висовується тут на чоло. Визволення останніх є міцно зв'язане з визволенням України...

Саля відповідає промовцеві довгими оплесками. Хор співає національний гімн. На цьому академію було зачинено. Слід тут рівно ж зазначити, що і цим разом на академії окрім місцевої української колонії в великій кількості були присутні і представники інших народів, передовсім поляків, грузинів та ин., серед яких були визначні політичні та громадські діячі, представники науки, літератури, війська, преси та ин. Все це надавало академії урочистий і святочний характер.

— Роківини бою під Крутами. Другою подією, біля якої не пройшла мимо українська колонія у Варшаві, було вшановання пам'яті полеглих під Крутами. Їх пам'яті присвяти-

ла 28 цього січня Українська Студентська Громада у Варшаві окремим суботню збірку, а Об'єднання Українських Націоналістів-Державників — 29 січня організувало урочисту панахиду.

Суботню збірку відчинив промовою Голова Громади С. Кірічок, який підкреслюючи значіння трагедії під Крутами, між иншим казав: «Кров їх ще не раз поведе нас під Крути»... Присутні вставанням вшанували пам'ять загинутих. В довгому рефераті проаналізував Б. Монкевич військові події початку 1918 року, з окрема бій під Крутами, підкреслюючи участь в них української молоді. Учасник бою під Крутами Л. Лукасевич доповнив реферат своїми особистими спогадами, а ген. В. Сальський аналізом політичної ситуації того часу.

На збірці було багато представників старшого громадянства, а між ними: М. Ковальський, ген. В. Сальський, ген. Базильський та ин.

Панахида, присвячена пам'яті загинутих під Крутами, відбулася в митрополітальному соборі на Празі. Панахидо українською мовою правив п. о. Коломиць в сослуженню з п. о. Юркевичем, о. ієромонахом Кореністовим та о. ієродіяконом Гермогеном. Панахида була надзвичайно людною. Попереду пишався багатий прапор Української Студентської Громади, за якими згуртувалася українська молодь. Перед панахидою п. о. Коломиць виголосив промову, в якій нагадав присутнім ті чудові перші дні українського відродження і ту болючу першу втрату, яку понесла Україна під Крутами.

— З життя Укр. Студент. Громади у Варшаві. 21 січня б. р. в Українській Студентській Громаді у Варшаві відбувся реферат інж. В. Сахна на тему: «Шкільництво на Великій Україні». 19 лютого б. р. влаштовує Громада великий репрезентаційний концерт-баль який відбудеться в салі Техніків.

У Чехії.

— Десятиліття проголошення самостійності Укр. Нар. Республіки. З нагоди десятих роковин проголошення самостійності У.Н.Р. (22. I. 1918 р.), Український Республікансько-Демократичний Клуб в Празі урядив 21 січня в помешканні Студентського Дому академію. Першу Промову виголосив Голова Клубу проф. О. Лотоцький, з'ясувавши значіння даного історичного факта та підвівши підсумки нашої «десятилітньої» боротьби за державну незалежність.

Другий реферат проф. А. Яковлева на тему «Основи конституції Укр. Нар. Республіки», з причини недуги автора, прочитала заст. голова Клубу З. Мірна. По рефератах зібране громадянство проспівало гуртом, як то уже увійшло в традицію, національній гімні «Ще не вмерла України» під керуванням п. Маченка.

На академії, окрім численного українського громадянства, — наддніпрянців, галичан, кубанців, — що по береги заповнило велику концертну залу Студ. Дому, присутні були також представники Грузинів, осетинів, абхазців і ин., а також козаки з Групи «Вольное Казачество — Вільне Козацтво». Характер свята та настроїв присутніх були урочисті.

— Вечір О. Олесья. 9-го січня Український Республікансько-Демократичний Клуб у Празі з нагоди двохлітніх роковин з дня свого відкриття улаштував у великій репрезентаційній залі готеля «Граф» літературний «чай», на якому О. Олесь прочитав свої нові (недруковані) твори. Окрім членів Клубу на спеціальні запитання Управи, Клубу прибуло багато гостей (разом до 100 осіб) як українців, так почасти й представників інших національностей — грузинів, осетинів, донців (ціла редакція «Вольного Козачества» — «Вільного Козацтва»). Після ко-

роткої привітальної промови Голови Клубу проф. О. Лотоцького наш славний поет прочитав цілий ряд своїх нових прекрасних ліричних поезій, а також свої незрівняні драматичні казки віршем (на відомі народні сюжети) «Солом'яний бичок», «Злидні», та перші три дії не цілком ще закінченої поеми-драми «Микита Кожум'яка».

Вечір пройшов дуже гарно в теплій літературній атмосфері за часом та дружніми розмовами в перервах. Присутнє громадянство тепло вітало славного поета, дякуючи за ту незрівняну естетичну насолоду, яку він дав громадянству, прочинивши перед ним на момент двері в царство казки і краси.

Вечір закінчився цікавою, повною гумору, промовою Голови Клубу проф. О. Лотоцького, в якій він поділився з присутніми спогадами про те, як рівно 20 років назад в Петербурзі уперше стрівся з славним поетом на вечері у Ол. Ефіменкової, куди його і пок. П. Я. Стебницького запрохано було спеціально «послухати нового поета».

— Святочна академія пам'яті М. Драгоманова. 19 грудня відбулася в концертній залі Умелецької Бесіди улаштована Українським Педагогічним Інститутом традиційна урочиста Академія пивсячена пам'яті патрона Інститута М. Драгоманова. Академія розпочалася звітченням Ректора проф. В. Сімовича за 1926-27 шк. рік, після чого доцент Інституту М. Дольницький виголосив реферат на тему: «Проблема поділу Східної Європи у Михайла Драгоманова».

Музична частина Академії з нових творів професорів Музичного Відділу Інституту — Н. Ніжанківського та З. Лиска. Прекрасне баритонове сольо п. Ніжанківського «Засумуй, трембіто» — на слова В. Пачовського виконав абсолютний Інституту М. Самойлович (у фортепіяна автор); музичну поему З. Лиска (на фортеп'яна та для трьох барито-

нів) «У тілі Катерини» (на слова Шевченка), виконали автор (форт. та п. п. Борис, Микола і Олександр Самойловичи (баритони); «Enfant perdu» (Г. Гейне — улюблена пісня Драгоманова), музика З. Лиска, виконав мішаний хор Інституту під орудою п. Щуровської-Росіневич з теноровим та баритоновим сольо (асистент Д. Левицький і абсольтв. М. Самойлович). Виконання цих п'єс викликало цілу бурю оплесків та викликів авторів. Окрім цих точок програму, з великим успіхом виконані були п. лект. Н. Дяченковою «Дума про Нечая». і «Чом, чом, чорнобров» (народні мелодії, аранж. Сичинського і Лисенка), і лектором п. О. Кісяковим — «Соната Д-дур, скрипкове сольо Генделя».

— В п'ятнадцяті роки з дня смерті Миколи Лисенка. На пошану пам'яті Миколи Лисенка в 15-ту річницю з дня його смерті улаштував Укр. Педагогічний Інститут в Празі 24 січня в театральному залі Умелецької Бесіди силами майже виключно свого Музичного Педаг. Відділу велику святочну виставу з творів нашого великого національного музики.

Перед виставою Ректор Інституту проф. В. Сімович виголосив промову, в якій зхарактеризував Лисенка, як національного гения, що перший згармонізував до тисячі українських пісень, випустивши багато популярних, загально-приступних видань, показав і своєму широкому громадянству і чужинецькому світові усю незрівняну красу української народньої пісні; перший скомпанував прекрасні, побудовані на основах української національної музики опери, відчув, як ніхто, глибоко народню душу другого українського гения — гения слова — Шевченка і поклав на музику сливе усі його твори, що до музики надавалися, з подиву гідним хистом відбивши в своїх композиціях настрої і зміст Шевченкової поезії. Поклав на музику не тільки Шевченка, але й багато

творів Франка, Лесі Українки, Олеса й инш. українських і деяких чужих поетів (Гейне). Великий патріот, Лисенко і вибором народніх пісень, і вибором тем для власних композицій в як найбільшій мірі спричинився до пробудження національної свідомості серед українського громадянства, любови до своєї минувшини, до рідної пісні, яка завдяки його праці майже зовсім витиснула з ужитку на Україні в широкому громадянстві усякі инші співи. Те, що зробили для української духовної музики великі наші компаністи Бортиянський і Березовський, те для світської музики зробив Лисенко. Він підняв українську музику на небувалу до того височинь, розвинув її до висоти сучасної європейської музики, вивів її на широку всевітню арену, став для України тим, чим для поляків став Монюшко, для чехів — Сметана, для росіян може Глінка (білорус з походження).

Вистава розпочалася музичним образом (інсценір.) «Огні горять», на слова Шевченка. В глибині сцени молоді веселі пари граціозно кружилися в старовинних танцях, а на авансцені м'який баритон — Ол. Самойлович — тужив за молодістю, що без пригоди, мов негода марно пройшла-минулася.

Другою точкою програму був «Ноктюрн», посталений під режисурою музичного доц. Інституту Н. Ніжанківського і драматичною п. Б. Кривецького б. режисера Київського державного театру,

Ця прекрасна елегійна одноактова опера Лисенка, збудована на українських мотивах, творить настрої в публіці і примушує особливо виразно відчутти романтизм в творчості компаніста.

Художня цільність вражіння була трохи порушена хіба тільки неграціозним, важким танцем «снів». Дует цвіркунів (лект. Інституту п-ні Дяченко та студ. Ст. Нагірна), ввів слухачів в царство таємниць ночі, коли люде засипають, а душі річей починають жити; прокидається вакханка (студ-ка Мамонько), виходять зі своїх рям портрети закоханої

пари (панна Рихтерова та студ. Самойлович Ол.) і все зливається в одному гармонійному, надзвичайної краси по музиці й по виконанню квінтеті. Але... надійшов кінець ночі і забрав з собою душі оживлених річей і вернув слухачів з царства елегійних співів до буденної реальності дня.

Третьою точкою програму був музичний фрагмент «Плач Ярославни» (на слова М. Максимовича). Мамонко — Ярославна — голос великого діапазона — артистично справилася з своїм завданням, а стильні декорації пані Н. Геркен-Русової та пані К. Антонович, як і чорно-срібне убрання книгині цілком відповідали змісту фрагмента з його жалібною, широкою тугою Ярославни за своїм митим «Ладом».

Матеріальний успіх вистави відповідав художньому. Мимо того, що ніяких афіш і публічного продажу квитків не було, усі квитки були випродані і багатьом ще на виставу потрапити не довелося.
М.

— Річні загальні збори Т-ва прихильників книги у Празі. З кінцем минулого року закінчився перший рік існування Т-ва. На загальних зборах 12 січня в адміністративній частині засідання Голова Т-ва проф. С. Сірополько предložив річний звіт з діяльності Т-ва за минулий рік. Кількість членів товариства за рік зросла до 71. Т-во випустило три книги свого органу «Книголюб», нав'язало звязки з іншими подібними організаціями як українськими, так і чужинецькими, організувало щомісячні вистави нових українських видань, улаштувало цілу низку екскурсій, коло 20 доповідей членів Т-ва, організувало працю бібліотечно-бібліографічної і видавничо-редакційної комісії і т. и. Управу переобрано в попередньому складі: голова С. Сірополько, члени, Є. Вировий (заст. голови — скарбник) і Ю. Тищенко (секретар).

В загальній частині засідання д-р В. Січинський виголосив реферат на тему «Книжна графіка

Павла Ковжуна». На книжній виставці під час зборів виставлено було нові українські видання, а також, у перший раз, книжки білоруські (здебільшого видання білоруського Держвидату). Окремо улаштована була виставка зразків праць Ковжуна (більш ніж. 70).

— Спілка українців, що закінчили високі школи в ЧСР. У грудні минулого року у Празі повстало ще одно українське товариство — «Спілка українців, що закінчили високі школи в ЧСР.» Головною метою «Спілки» є: а) уможливлення дальшої теоретичної та практичної освіти (технічні курси, курси мов і т. и.); б) забезпечення працею закінчених високі школи в ЧСР; в) всебічна допомога закінченим при переїзді на місце праці в ЧСР та в інші країни; г) усистематизування технічного одержання пасів, віз, інформацій і т. и., г) зосереджування вичерпуючих відомостей про умови та життя української еміграції в чужих державах.

Головою Спілки обрано інженера В. Микитюкова. містоголовою — п. Малька, скарбником — п. Покрасена, секретарем — п. М. Приходька.

— Товариство медиків з України. З початком року з'організувалося в Празі нове товариство, засноване студентами-емігрантами з Великої України, що вчаться на Медичному факультеті Празького Університету. Мета Т-ва — утворити постійний кадр українців-медиків за кордоном і допомогти своїм членам по скінченні студій організувано, не гублячи звязків між собою, улаштуватися на працю по можливості в державах, де є stále місцеве українське населення — в Польщі, Румунії, на Підкарпатті в ЧСР. До організації вступило одразу більше як 40 студентів-медиків. Т-во звернулося до українців-медиків, що вже покінчили студії, з пропозицією приєднатися до Товариства.

Тимчасова Управа Т-ва обрана в складі: Т. Олесіюк, Ф. Слодецький і Пироженко.

У Франції.

— Українська гімназія в Ржевниціях. Українська реформована реальна гімназія з інтернатом, що з необхідності мусила міститися до цього часу в Празі в тісних, старих, цілковито непридатних до життя бараках переведена з жовтня місяця до м. Ржевниць коло Праги. Під інтернат (до 100 учнів) винайнято три вілі (окремо для хлопців і дівчат), а навчання переводиться в помешканнях чеських шкіл. Встарому помешканні інтернату не було навіть столів, не було місця, де їх поставити, не було місця для умивання, і учні мусили умиватися просто на дворі. З стелі капала вода, в стінах, не вважаючи на постійну боротьбу, не переводилися блощини, а по гнилих підлогах, ліжках у ночі гасали пацюки. З переходом до нових світлих, сухих, чистих помешкань вигляд інтернату цілком змінився, а разом з тим значно перемилися на краще і вигляд його мешканців. Діти від'їлися, чистіше вбрані, бо на новому мешканні є й своя кухня, є й пральня. А в Празі учні мусили харчуватися в ресторациях, дорого й погано.

Гімназія, що стрінута була спочатку населенням малого містечка з недовір'ям і навіть в деякій мірі ворожістю (чужинці, «нахлебниці») з кожним днем здобуває все більше симпатій і тепер має вже багато щирих і відданих приятелів, що особливо виявилось після улаштування дирекцією на Різдваєних Святах шкільного свята концерту-ялинки, на яку, крім українців, прибуло до 200 гостей-чехів.

Перед Новим Роком гімназія отримала від М-ва Освіти дозвіл на офіційне відкриття II і IV класів, що досі існували не офіційно, і таким чином функціонує тепер в складі I, II, III, IV, V та VII класів.

— Лекція проф. О. Шульгина, на тему «Десять літ нашої закордонної політики» відбулася 4 лютого с.р. в помешканню Укр. Об'єднаної Громади у Франції (Париж). Зробивши невеликий вступ, в якому з'ясовано було настрої і провідні думки укр. громадянства до революції, докладчик розділив десятиліття укр. зовнішньої політики на кілька періодів, починаючи від 1917 року. Перша доба — доба Центральної Ради з самого початку — мала дві проблеми—відродження і закріплення державности й незалежности, з одного боку, і проблема миру, з другого. Тому то Українська Республіка мала своїм завданням перш за все зв'язатися з народами, що входили в склад б. російської імперії, на її території відбувся в 1917 році з'їзд цих народів. Тому то при укр. уряді були акредитовані представники Франції та Англії, було заключено військову конвенцію з Масариком, тодішнім чільним представником чеського нац. руху, нав'язувалися стосунки з Румунією то-що. З другого боку проблема миру, якого так потрібувала країна після довгої війни і революції, стояла перед укр. урядом, як одна з найголючіших проблем, що треба було негайно вирішити. І хоч заключення Берестейського трактату спричинилося до перемині складу уряду, що вже поставив напрямок укр. зовнішньої політики на ніби то антантофільську вісь, але для скріплення укр. державности — значіння цього трактату було великим, бо ним Україну, як самостійну державу визнали Німеччина, Австро-Угорщина. Болгарія і Туреччина.

Далі наступає доба гетьманату — доба ніби германофільська, над якою докладчик менше спинився, обмежившись тільки деякими загальними висновками та спробою нав'язання перерваних стосунків з Антантою.

Далі докладчик бере період Директорії — доба 1919 року, яка позначилася повним поворотом в сторону нав'язання дипломатичних стосунків з Антантою. Потріба в них відчувалася гостра, бо умови на Україні були страшними, треба було звідкись мати допомогу на ведення боротьби проти большевицької Москви. Переговори з Ено в Одесі, посилка делегації до Парижу, висилка дипломатичних представництв закордон — ця інтенсивна діяльність наших представництв, ось що означило цей рік. Але умови для роботи були страшенно несприятливі. Незнання України, війна між Галичиною і Псльщею, русофільський напрям політики Англії та Франції — ось перешкоди, що зустріла Україна на своєму шляху. Треба додати до цього ще той партикуляризм галицького уряду, який йшов в суперечактові 22 січня 1919 року. А ситуація на Україні все гіршала і гіршала. Підійшла страшна зима 1919 року із своїми незабутніми жертвами, пошестями, втратами. Нарешті — договір з Польщею 19-20 року, який був єдиним виходом з ситуації, що утворилася. Хоч договір цей, як каже докладчик, був заключений без відповідної підготовки ні з боку Польщі, ні з боку України, хоч цей договір був знищений Рижським трактатом, але для державности України він має знов таки міжнароднє значіння, бо в ньому Україна фігурувала, як незалежна держава.

Далі докладчик розпочинає період еміграційний. Укр. уряд не припиняв свою політичну роботу за кордоном. Праця у Парижі та поінших центрах важливих, участь в конференціях 1921 року, заходи перед Лігою Націй — це позначило початок еміграційного періоду. А далі закордонну політику, так би мовити, вже починає вести не тільки уряд, але і укр. громадянство і його організації, наукові, культурні та громадські. Тут треба одмітити головні етапи — участь укр. учених в міжнародних конгресах, утворення Академічного Комітету, прийняття його до комісії при Лізі Націй, участь

студентів — і централі їх ЦЕСУС'а в міжнароднім студентським життю, творення громадських центрів по різних країнах і їхня робота в справі пропаганди ідеї укр. державности — це все робота дуже тяжка і довга, яка вимагатиме ще й далі багато зусиль, але яка є дуже потрібною для нашого державного майбутнього. З другого боку тісніше зближення з кавказькими народами і творення блоку разом з ними проти Росії — це є не абиякий здобуток за цей період.

Кінчає докладчик свій цікавий доклад констатуванням того все ж таки великого заінтересовання серед чужинців що-до України, що дає право думати, про великий прогрес і розвиток укр. національної ідеї в чужинській психології, а значить і про успіх нашої роботи на чужині.

Після кількох запитань присутніх, на які докладчик дав відповіді, збори були зачинені. Присутніх було багато, так що не хватило стільців.

БІБЛІОГРАФІЯ.

— Ювілейний збірник на пошану акад. Дмитра Івановича Багалія з нагоди 70-ої річниці життя та 50-тих роковин наукової діяльності («Українська Академія Наук. ч. 51»). У Київі. 1927. ст. XI-1188.

Спільне зібрання всіх академіків УАН постановило лише рік тому (8. XI. н. ст. 1926 року) видати збірку наукових статей в честь Д. І. Багалія, заслуженого історика України, достойного першого академіка й організатора УАН та видатного громадського діяча.

І рівно через рік — 8. XI. 1927 — ювілейний комітет в складі акад. В. І. Липського — президента академії, акад. С. О. Фремова, віце-президента, акад. А. Б. Кримського — неодмінного секретаря, М. З. Левченка — секретаря комітету (завідателя видавництва),

видав цю велику книгу, яка є лише 1-ою частиною, в яку війшли надзвичайно цінна автобіографія акад. Д. І. Багалія (ст. 1-146), статті найближчих товаришів акад. Д. І. Багалія та статті змісту археологічного й історичного. (Том II-ий ювілейного збірника складають Записки Історично-філологічного відділу, кн. XIII-XIV. ст. 1-1420. 1927; в цей том ввійшли статті змісту філологічного та історично-літературного. Том III це — Етнографічний вісник. кн. 5, ст. 1-215). Статті змісту етнографічного).

Уже одно число статей 1-го тому — 84, не рахуючи автобіографії акад. Д. І. Багалія та бібліографії його писань (II-го тому — 36, III-го 13) вказує на те, що український учений світ щиро відгукується на ювілейне свято і взяв участь у збірникові, який є пошаною не тільки ювілятові, а й самій УАН, яка організувала це видання.

Статті, які ввійшли у збірник, подають нам останні здобутки української науки в різних галузях. Ці статті, в більшості видатних українських учених, вимагають де-кількох фахових рецензій, в яких би була подана оцінка праць тої чи іншої галузі знання.

Автобіографія акад. Д. І. Багалія має такі розділи: I.) Завдання автобіографії й бібліографії (ст. 1-6). II) Дитячі роки в Києві 1857-1864 (ст. 6-14), III) Нижча 1865-1868 і середня школа 1868-1875; університети Київський і Харківський 1876-1880 (ст. 14-30). IV) Готування до наукової праці в Києві 1880-1883 (ст. 30-38). — V) Вибори на доцента Харківського університету (ср. 38-45). VI) Університет під п'ятою статутою 1884 р.; боротьба проти нього поступової професури 1884-1904 г. (ст. 45-64). VII) Студентські рухи; тимчасова автономія. Моє ректорування 1905-1910 р. р. (ст. 65-73). — VIII. Моя навчальна праця (си. 76-78). — IX) Наукова праця перед революцією (ст.

78-114). — X) Моя громадська діяльність перед революцією (ст. 114-126). — XI) Навчальна, наукова та громадська за десятиріччя, що минуло од жовтневої революції 1917-1927 р. р. (ст. 126-146).

До автобіографії додані світлини: група членів молодого українського київського гуртка «Гіш» (знято в 1870 р. ст. 86). Д. І. Багалія студентом р. 1880 (ст. 96). Салтівські розкопи (Багалій, Трефільєв, Бабенко, Єфименко, Воронєць. — 1901 р. (ст. 108); Рєпін малює портрета з Д. І. Багалія в р. 1913 у своїй майстерні в Куоккалі (Фінляндія. ст. 121); Д. І. Багалій в 1917 році (ст. 128). найновіший портрет з Д. І. Багалія на окремій сторінці з автографом подано на початку збірника.

Автобіографія акад. Д. І. Багалія — це в той же час сторінки історії нашого визвольного руху, починаючи з 2-ої половини XIX ст., і при нашій бідності і по сей день на автобіографічну та мемуарну літературу, є дорогоцінною вкладкою в нашу історію.

Бібліографія систематична праць академіка Д. Багалія за 50 років (1878-1927. — неповна — ст. 147-163), охоплює собою разом 345 назв поодиноких студій ювілянта. **Ф. С.**

До Українського Громадянства

При Українській Господарській Академії в Ч.С.Р., що вже існує майже шість років, від самого початку повстала допомогова установа з дуже великим завданням і про діяльність якої ширший український загал є поки що до цього часу мало поінформований, хоч саме, власне, ця установа — Благодійний Комітет — мусіла користуватися не лише увагою громадянства, але й матеріальною підтримкою з його боку.

Бігом майже шести років Українська Господарська Академія, була і в осередком біля якого скупчилися значні кадри переважно еміграційного студентства, яке чи

закінчило вже студії в Академії, чи продовжує в ній свої студії. Більша частина основного кадру слухачів Академії була забезпечена стипендіями призначеними Чехословацьким Урядом. Однак від самого початку існування Академії число кандидатів у студенти У.Г.А. було більше від числа виділених стипендій. Таким чином при У.Г.А. повстала категорія незабезпечених студентів, існування яких з матеріального боку мусіло бути забезпечено шляхом самопомочи і для цього виконання важкого та відповідального завдання було засновано в 1922 році Благодійний Комітет, який дбав і дбає про матеріальне забезпечення немаєтних студентів Академії та про лікарську допомогу для них.

Кількість немаєтних студентів в різні роки була неоднакова, але мала все тенденцію до збільшення особливо останніми роками з тих причин, що вже від двох років Чехословацький Уряд обмежив допомогую акцію для осіб, які бажали б одержати високу освіту. І завдяки таким обставинам після шкільного прийому в осени 1926 року опинилось 38 студентів Академії без жадних грошових засобів до життя, які в силу обставин і були на протязі 1927 року клієнтами Благодійного Комітету.

В 1926 році було спостережено, що кадри емігрантів, які мали середню освіту, вичерпуються, а прийшлося констатувати значне зацікавлення Академію громадянами українських земель Волині, Галичини та Підкарпаття і поповнення ними академічної родини. Та й сама Академія, студії якої були і є присвячені українському господарству рахувала необхідним, беручи на увагу завдання української культури та її значіння для української нації, поширити свій звязок з українськими землями і бути надалі тим осередком, до якого мали б йти можливо — найбільші шереги української молоді, що закінчили середні школи та бажали б одержати високу освіту з тих чи інших причин у своїй національній школі. І

наслідки цього при шкільному прийому в осени 1927 року були яскравим доказом національної свідомості — більшість студентів цього прийому і то в поважному числі складається з молоді українських земель.

Як вже зазначалось вище про обмеження допомогую акції для студентства з боку Чехословацького Уряду, Українська Господарська Академія примушена була приймати лише своєкоштных слухачів. Очевидно, що серед емігрантської молоді не було таких, але бажачі вчитися, все ж таки зголошувалися і поповнювали ряди немаєтних студентів. Однак не лише нові студенти емігранти, але і більшість тих, що прибувають з українських земель є без вистарчаючих або зовсім без грошових засобів і в більшій чи меншій мірі потребують допомоги з боку Благодійного Комітету. Матеріальний же стан нових немаєтних студентів є майже розпачливий: більшість з них, добравшись до Подєбрад, були цілком виснажені, не мали жадних засобів, здебільшого навіть доброго одягу і були позбавлені можливості найти хату чи забезпечити бодай мінімально харчування. Природне, що вони ставалися клієнтами Благодійного Комітету і таким чином число немаєтних студентів після прийому в осени 1927 року збільшилося до 70.

Щоб перевести хоч мінімальну допомогую акцію для такої кількості немаєтних студентів, вимагало і вимагає чималих та постійних фондів, які до цього часу і поповнювались виключно пожертвами української колонії в Подєбрадах. Крім того Комітетом переводилися спеціальні збірки та час від часу Комітет одержував спеціальні грошеві пожертви, іншоді влаштовуючи концерти на користь немаєтних студентів Академії. Але головним джерелом постачання фондів для цієї мети був добровільний податок з боку професорського складу та службового персоналу Академії, а також студентства яке вносило місячні внески, не дивлячись на скорочення М.З.С. Ч.С.Р. прожиточного мі-

німуму. Однак всі ці заходи і енергія Комітету, що була сфокусована на придбання потрібних фондів не давала і не дає задовольняючих результатів.

Між тим, як зазначено, число незможних студентів збільшилося, а допомогочі фонди Комітету зменшуються з різних причин скорочення бюджету У.Г.А. в наслідок обмеження допомогової акції для східно-європейської еміграції з боку Чехословацького Уряду — природним шляхом вплинуло і на жертводавців. Далі, в наслідок того, що Академію, закінчили та закінчують студенти стипендіати перших двох прийомів логічно зменшується особистий податок також з боку і студентства. Завдяки такому стану грошових фондів Комітету останній не має можливості вділяти незможному студентству хоч самого мінімального прожиточного мінімуму і в даний мент Комітет відляє допомоги місячно від 80 до 150 к.ч. кожному, що вистачає лише наняти помешкання.

Отже опинившись у дуже тяжкому грошовому стані, не маючи змоги вистачити з нормальними своїми фондами, а рівночасно рахуючи своїм обов'язком не лише продовжувати, але навіть поширити і збільшити свою дотеперішню допомогову акцію незможним студентам У.Г.А., Благодійний Комітет при Українській Господарській Академії є примушений заапелювати до Українського Громадянства з проханням підтримати вище з'ясовану допомогову акцію на користь незможного студентства Академії добровільними датками та пожертвами, як це є звичаєм серед всіх поневоленних народів, молодь яких має змогу таким чином одержувати вищу освіту.

Український народ у майбутньому передовсім буде потребувати добрих фахівців і спеціалістів у всіх галузях національного життя. Власне брак їх був одною з головних причин — чому не вдалася перша спроба з перед десяти років українського державного будівництва. А Українська Господарська Академія, в

якій студіює така кількість незможних студентів, саме, має своїм головним завданням фахову підготовку майбутніх будівничих і робітників на ниві самостійної національної творчості.

Ось чому, звертаючись до українського громадянства з цим, закликом, Благодійний Комітет є переконаний, що воно, вірне своїм традиціям, і на цей заклик відгукнеться та прийде на зустріч з своєю офірною допомогою молодому студентству, повному сил та бажання вчитися.

Приклад бувших покоєвлених народів, як скажемо чехів чи естонців, показав, що навіть мінімальними пожертвами, дійсно у квоті кількох сотиків чи корон — було можливо перевести здійснення великих національних планів, як збудовання національного театру у Празі чи першої національної школи в Естляндії.

Благодійний Комітет є тому певний, що цей заклик досягне своєї мети і по цим шляхом Комітетові вдасться придбати потрібні фонди для забезпечення його допомогової акції та поліпшення долі немастного студентства Української Господарської Академії в Чехословаччині.

За УПРАВУ благодійного КОМІТЕТУ:

Д о ц е н т

С. Комарецький (в.р.)

Г о л о в а

Секретар К. Костечук. (в.р.)

25-го січня 1928 року.

М. Подєбради.

Пожертви та листування просяться надсилати по адресі:
Ceskoslovenska Republika, Lazne Podedbrady
Ukrajinska Hospodarska Akademie pro Dobrocunyu Komitet.

Лист до Редакції.

Високошановний Пане Редакторе!
Ласкаво Вас прошу умістити в тижневику цього мого листа: «З хвилиєю, як розпочалася виборча пропасниця на Волині, — по тій же «тихій стороні» хтось

енергійно розповсюджує чутки, ніби то я кандидую на сенатора Річипосполитої Польської з так званої санаційної листи (ч. 1). — і «листи співпраці з урядом». Цю дорогою рішуче протестую проти тих пльоток. Освідчую, що жадної згоди на уміщення мого прізвіща на якій будь листі — не давав. До жадної партії ніколи не належав і цині не належу.

На еміграції політичної праці не проваджу. Прощу залишити мене в спокою. Додаю, що, jako член Окружної Вибірчої Комісії honoris causa, і на підставі закону не маю права кандидувати на посла до уставодавчих тіл Польщі. З глибокою та правдивою до Вас пошаною
Григорій Степура (-)
адвокат в Луцьку.

Гімназія ім. Т. Шевченка в Каліші з глибоким сумом оповіщає укр. громадянство про наглу, передчасну смерть свого незабутнього директора

ОЛЕКСАНДРА ЯКОВИЧА БОГДАНА

що наступила 1 лютого с. р.

Зміст.

— Париж, неділя, 12 лютого 1928 року — ст. 1. М. Славинський. На темидня. III. — ст. 4. О. Ш. Серед воєн — ст. 7. В. Садовський. Совітський державний парат — ст. 10. Observator. З міжнародного життя — ст. 14. Лист з України — ст. 16. Хроніка — з Великої України — ст. 19. Газетні звістки — ст. 20. На укр. землях — ст. 20. Серед укр. еміграції: — в Польщі — ст. 22. В Чехії — ст. 24. У Франції — ст. 27. Бібліографія — ст. 28.

Редакція і Адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.
Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boite post. № 15. Paris XIII.
Редагує—Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко
Le Gérant: M-me A. Perdrizet.

Imprimerie de Navarre, 5 rue des Gobelins, Paris